

ŽIVOT OLAŠSKÝCH RÓMOV

A stylized white line-art illustration of a plant with several large, pointed leaves and a cluster of small, round buds or flowers on a stem, positioned on the right side of the slide.

Ivana Šusterová (Ústav etnológie SAV)

Brno, 18.04.2017

Rómsky vajda: Žena by v žiadnom prípade nemala pracovať

07.12.2010 (46/2010) „Ja by som sa ako chlap hanbil, keby mi manželka domov doniesla peniaze.“ hovorí Ladislav Ligač o mentalite Komunity, ktorej je vajdom.

Ná náriensku Borovú ulicu pod Kolárova majú domček náme nikory. Nieko ju obchádza, inko zasa premáva zvedávať, ako to „tam“ vlastne vyzera a funguje. Oba dčovy sú veľmi jednoduché, už celé roky túto ulicu obývajú miestne nárienske rodiny, čím nevďakú líto. Časť meša sa seba prílišne puzmasť. Na Borovej žije asi dvesto ľudí, práve do prášnej komunity olašských Romov, ktorí sú roztrúsení v rôznych častiach meša. Všetkých však spája človek, ktorý žije so svojou nárou príve na spomínanej ulici. Ladislav Ligač je náriensky vajda, ktorého slovo platí aj ďaleko za hranicami meša.

Nitriansky vajda

„Vajdovská funkcia znamená v našom búrskom živote ešte viac než iné. Niečo, čo je pre nás náriensku komunitu sa vyžaduje väčší nápek.“, privítal nás vo svojom dome za strom priľm ovada v rôznych okrajoch. Ladislav Ligač, ktorý sa ešte stále dáva do porieku po nárienskej operácii v susedstve ľahko rika. „Aj keď som predt, musím si už dávno puzar.“, puzmasník sa dá, že tento nák bol práve dost zlatý, prílišne príliš aj o svoju milovanú manželku Lýdku, s ktorou práve štyrikrátka rokov v vychová sedem deň.

Nitrianska Borová. Život na nej vyplývajú vajdom

Zlatí Cigáni

08.10.2007 (40/2007) OLASKÍ RÓMOVIA si zo svojho okolia urobili dobrý biznis. Tí majetnejší sa bohatstvom neváhajú verejne vystavovať, kým tí chudobnejší len krúčia hlavou: „Neukazujte nás ako chudákov.“

Baniť žije v obrovskom luxuse. Autor fotografie: Anđev

Nakoniec som sa aj tak nedopátral, kto je najvyšší šéf olašských Romov na Slovensku. Vajda? Prezident? Guvernér? Alebo nejaký vľac či menej uznávaný kráľ? Ten, kto je pre jedného autorita, pre druhého je len samozvanec. Olašskí Romovia majú veľa tajomstiev, ktoré si nechávajú pre seba. Ich uzavretosť voči okoliu, dlhoročné vzájomné zvyky a schopnosť zavazovať sú osvedčenou ochranou vlastného sveta. Často je uzavretý aj ich vnútorkomunitný systém v rámci jednotlivých rodín. Dôležitá je pritom aj vzájomná klanová pomoc. Samozrejme, zdieľa... Niekedy to nedopadne dobre, ako začiatkom septembra, keď na púti v Marianke olašskí Romovia v reštaurácii vyprovokovali medzi sebou bitku a nakoniec po sebe aj strelali.

Udomoňnení kočovníci

Bielejmy Slovákovi ležia v žalúdku okrem špinavých Romov z rozpadávajúcej sa chaty či zo zničených starych čínčiekov aj olašskí (alebo vľadskí) Romovia ovedení zlatými reťazami. Tí najbohatší a najponaší z nich sa vozia takmer výhradne len v ľadých mercedesoch. Tí chudobní sú väčšinou oveta bmvdi Rumungri. Slední Olaši tvoria prílišne desiat percent všetkých Romov. Na Slovensku je ich podľa odhadov asi šesťdesiatšiat. Možno... Zbrať sa nikomu nepodarilo presne spočítať ani všetkých Romov. Napriek tomu, že na naše územie prišli oveľa neskoršie a usadli sa ako poslední, dokázali sa vľac judomocniť. Žijú väčšinou vo vlastných domoch a budia dojem absolútne nepristupnej komunity. Ved kto by sa aj medzi nich hrabal, keď ich svet je pre nás cudzí. Veľké skupiny žijú napríklad okolo Senca, v Nitre, pri Štúrove, v Lučenci a okolí. Každá z nich má v niektorých detailoch odlišný spôsob života. Na východe a severe Slovenska bývajú len ojedinele. Tam je „ja“ Rumungrov a naš tretí svet... Zvyčajne má každý olašský Róm svoju prezývku, ktorá ho v

Nitriansky vajda oslavoval: Padla tona mäsa

01. november 2011, 11:48

9 Odpovúdi 369

Veľkolepé oslavy šesťdesiatich narodenín pripravil nitriansky vajda Ladislav Ligač pre svojich najbližších 350 ľudí Intenzívne prípravy sa začali už týždeň predtým. Ved iba pripraví tonu mäsa zabralo celé štyri dni. Hostina trvala takmer 24 hodín a drahé koňaky tu tiekli prúdom.

Rómsky kráľ vydá svá prvni náriensky

30. srpna 2001 0:30

Ostrava - Novým kráľom olašských Romů se stal ve volbách Jan Lipa z Ostravy. Ten byl nejvýznamnějším kandidátem na získání prestižního titulu a zesnulý kráľ Josef Smolka jej už před dvěma lety ustanovil svým zástupcem. Nový kráľ hned po zvolení poohalil svá prvni panovnícká rozhodnutí. "Zakáží jakýkoliv prodej drog mezi olašskými Romy a chci zamezit úteku Romů do ciziny," řekl.

Olašští Romové řešili přivdání nevěsty

Ostrava - V zapadlé části ostravské čtvrti Vítkovice, na Zengrově ulici před restaurací nevalné úrovně, parkovaly ve středu 23. července večer desítky vozů zahraniční výroby.

Olašští Romové mají svůj uzavřený svět. Patří do něho i rvačky a únosy

27. února 2009 8:31

Olašští Romové jsou uzavřená komunita. "Nekamarádi" se s ostatními Romy, které nazývají opovrhlivě Rumungre. Mají i vlastní soudní systém, mezi jejich zvyky patří únosy nevěst; podobný incident vyvolal hromadnou rvačku v Brně.

Veličenstvo Robert I.: Rómsky kráľ zdedil toľko zlata, koľko váži!

17.05.2014 (20/2014) „Áno, som majetný človek, nemám núdzu o peniaze. Skrátka, prišiel som na tento svet, aby som patril medzi vyvolených,“ hovorí Robert Botoš.

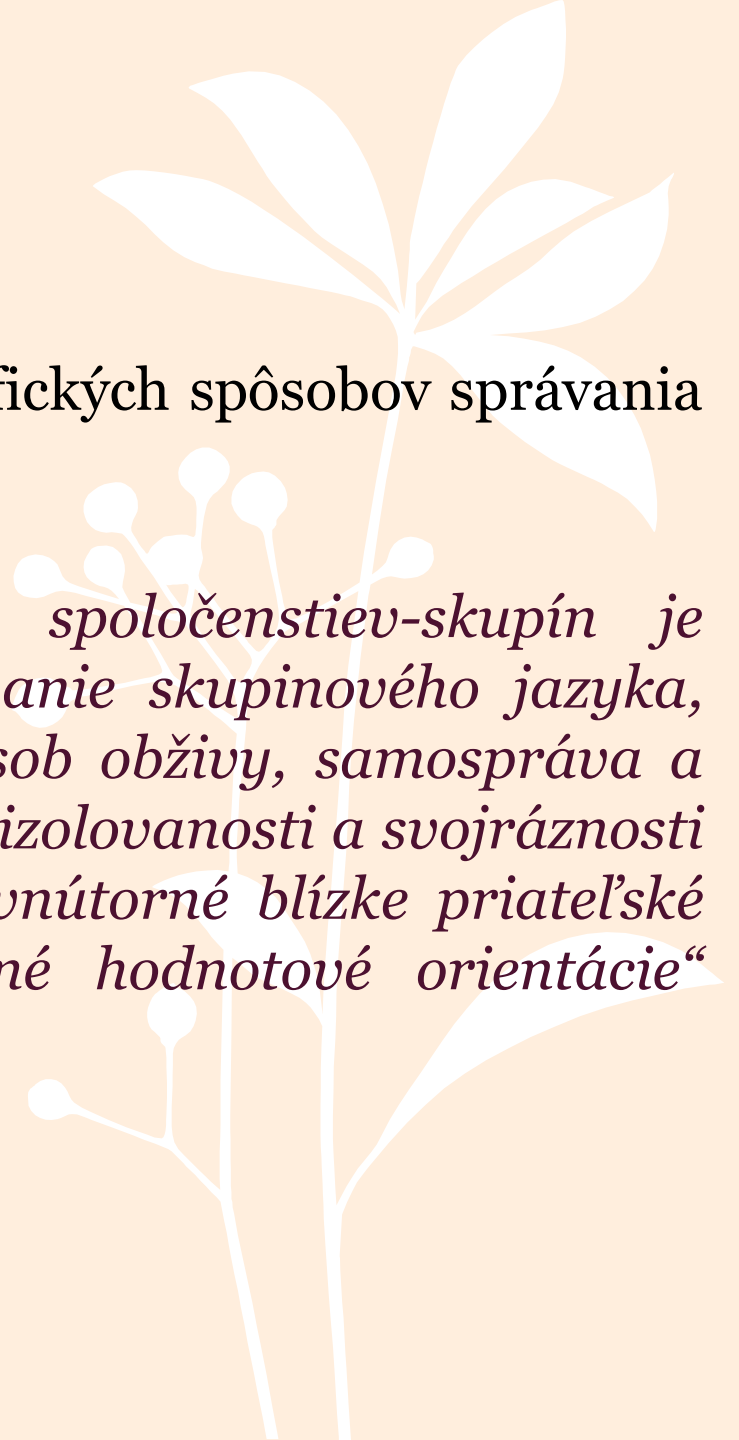

Jeho veličenstvo rómsky kráľ Robert I.

Pláč a stovky ľudí. Olašští Romové se loučili se svým kráľem

OLAŠSKÍ RÓMOVIA

- osobitá subetnická skupina
- zachovávanie tradičných noriem, špecifických spôsobov správania do súčasnosti
- *„Diferencujúcim znakom rómskych spoločenstiev-skupín je skupinové etnické povedomie, používanie skupinového jazyka, jednotný spôsob života, rovnaký spôsob obživy, samospráva a orgány moci v skupine, rešpektovanie izolovanosti a svojráznosti iných skupín, vnútorná solidarita a vnútorné blízke priateľské vzťahy, skupinové normy a jednotné hodnotové orientácie“ (Marušiaková, 1985, s. 703).*

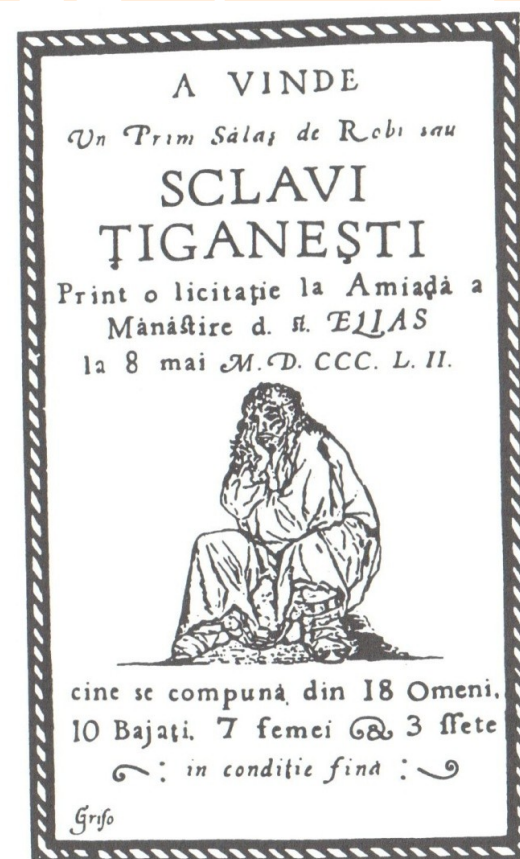
OLAŠSKÍ RÓMOVIA

- Potreba poznania rozdielov medzi subetnickými skupinami Rómov:
 - Samotní Rómovia zdôrazňujú rozdiely
 - Majorita = „hádzanie do jedného vreca“ – nepochopenie – stereotypné predstavy, nenávisť, zlyhanie riešenia problémov...
 - Nesprávna prezentácia Rómov v umeleckom spracovaní:

„Niekedý je zobrazenie našich ľudí, hlavne vo filmoch, zmesou typických črt, ktoré odlišujú rómske skupiny jednu od druhej, takže napríklad v scéne, ktorá sa odohráva na Ukrajine alebo v Litve, sú herci oblečení do španielskeho rómskeho odevu a žijú v britských rómskych vozoch. V románoch, keď autor zapracuje náš jazykový prejav v záujme autenticity, vkladá slová britských Romaničelov do úst maďarských alebo ruských Rómov, alebo opisuje britských Romaničelov, ako sa zúčastňujú na kris (súde), čo je vnútorný legálny systém špecifický pre olašských Rómov. Tento druh nesprávnej prezentácie je pomerne neškodný, až na to, že napomáha udržiavaniu nesprávnych predstáv o tom, kto vlastne v skutočnosti sme“ (Hancock, 2005, s. 172).

HISTORICKÝ KONTEXT

- INDIA – 800-950 n.l. na západ – Európa
- pod tlakom Osmanskej ríše postupovali Rómovia z Byzancie do Európy vo viacerých vlnách a prúdoch – z nich hlavný smeroval od 10. st. na **Balkánsky polostrov**
 - mnohí prišli do Eur. s osmanskou inváziou (sluhovia v pomocných oddieloch, remeselníci v službách armády...), iných priviedli ako otrokov
 - Nemoslimovia = nerovnoprávne postavenie v Osmanskej ríši
 - dostali sa do **otroctva** na území Balkánu okupovanom Osmanmi, konkrétne **v moldavskom a valašskom kniežatstve**, a ostali v tomto područí viac ako 500 rokov
 - Balkán – poľnohospodárstvo – postupne do popredia remeselné zručnosti = Rómovia

Plakát oznamujúci dražbu otrokú ve Valašku, 1852

HISTORICKÝ KONTEXT

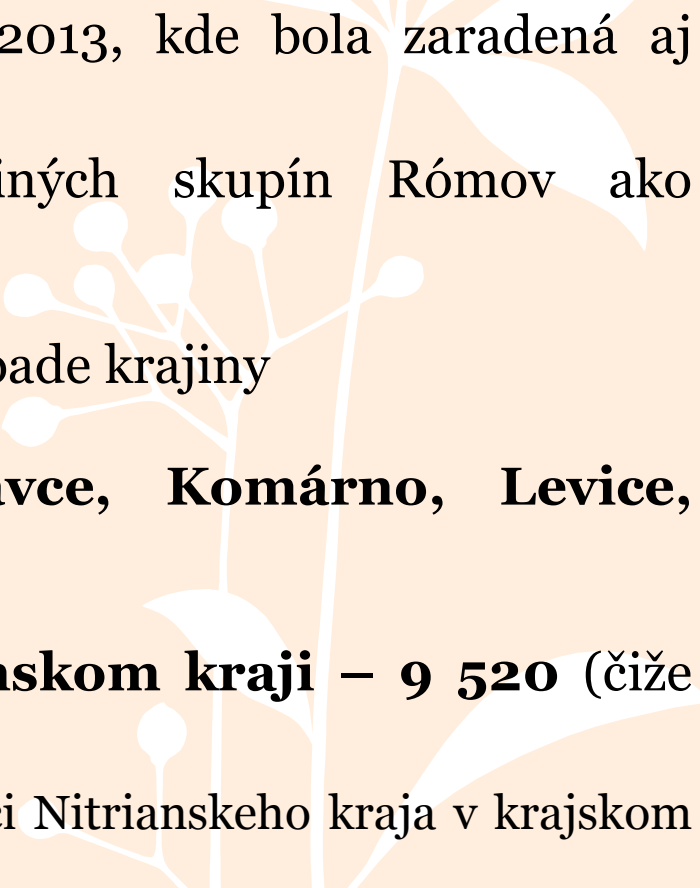
- zač. 14.st. – **Rómovia predmetom predaja alebo darovania** medzi zemepánmi ako majetok patriaci k pôde = nevoľníci, cudzinci, nemoslimovia
- pol. 19. st. – ekonomické a sociálne zmeny - **nevoľníctvo sa postupne začalo pokladať za neľudské, primitívne a zastarané**
 - začína **postupné oslobodzovanie nevoľníkov** – zákon o zrušení nevoľníctva v Moldavsku bol prijatý 23.12.1855 – to isté urobilo aj valašské zhromaždenie 8.2.1856
 - k úplnému zrušeniu došlo až v r. 1864
 - slovo **tigan** sa **prestáva používať ako synonymum slova otrok či nevoľník** a začína označovať etnickú príslušnosť
 - po zrušení nevoľníctva sa nepodnikli nijaké kroky na vzdelanie alebo rekvalifikáciu oslobodených nevoľníkov a ich začlenenie do spoločnosti, namiesto toho vláda odškodnila ich bývalých pánov za ich stratu

HISTORICKÝ KONTEXT

- **2. pol. 19. st. – migrácia Rómov z Balkánu** (od východnej Európy do Škandinávie a cez Juhosláviu do južnej a západnej Európy + do Severnej a Južnej Ameriky, najmä do Argentíny a USA)
- územie dnešného Slovenska
 - 1.Československá republika (1918 – 1938) – vydanie perzekučného zákona č. 117 z r. 1927, ktorý obmedzil potulný spôsob života „Cigánov a tulákov žijúcich po cigánsky“, a to najmä vydaním tzv. cigánskych legitimácií
 - **vydanie povojnového zákona č. 74 z r. 1958 a z neho vychádzajúci súpis vo februári 1959 s násilnou likvidáciou kočovania**

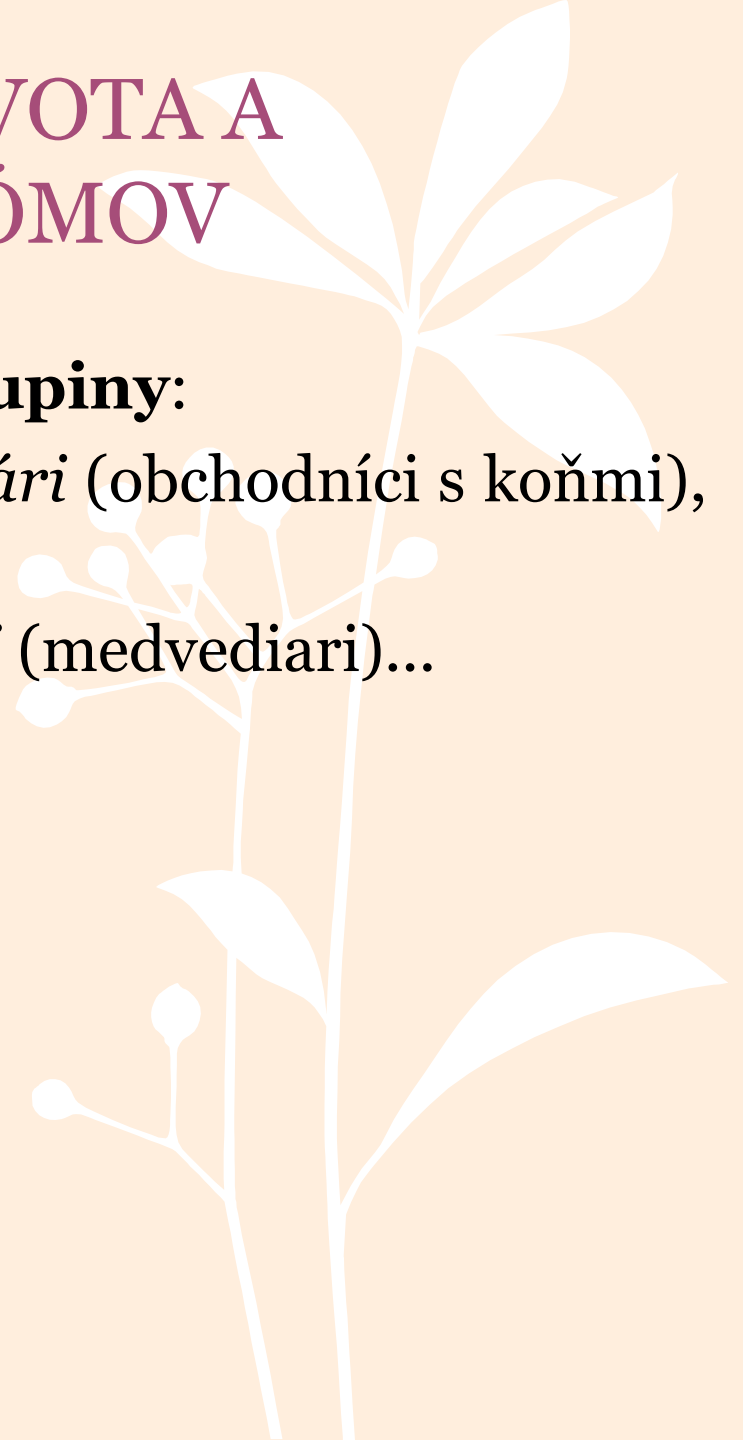

POČET

- podľa údajov Atlasu rómskych komunit 2013, kde bola zaradená aj otázka o subetnicite Rómov, žije:
 - **na Slovensku 14 244 (3,54%)** iných skupín Rómov ako starousadlých tzv. Rumungrov
 - najviac olašských Rómov žije na juhu a západe krajiny
 - **Nitra, Nové Zámky, Zlaté Moravce, Komárno, Levice, Piešťany, Senec...**
 - **najväčšie zastúpenie majú v Nitrianskom kraji – 9 520 (čiže 31,16%)**
 - najväčší počet Rómov je odhadovaný v rámci Nitrianskeho kraja v krajskom meste **Nitra – 2200**
-

ZÁKLADNÉ ATRIBÚTY ŽIVOTA A KULTÚRY OLAŠSKÝCH RÓMOV

- Olašskí Rómovia sa delia na **podskupiny**:
 - Na území Slovenska sú známi *Lovári* (obchodníci s koňmi), *Bougešti*, *Drizdári*
 - *Kalderaši* (kotlári), *Rudári*, *Ursari* (medvediar)...
- Delenie na konkrétne **rody**:
 - napr. v NR: *Ferkošti*, *Kurkešti*...
- **Antropologická odlišnosť**
 - Svetlejšia pleť, vlasy – ryšavé

JAZYK + RÓMSKE MENÁ

- Olašský dialekt rómčiny
 - Mužské mená:
 - Bakro, Berci, Bogo, Boška, Citrom, Dodo, Ferkina, Groufo, Jarko, Jánoš, Jendo, Lacko, Láslo, Maco, Mamuko, Marci, Miláň, Vinco...
 - Ženské mená:
 - Boja, Čaja, Falát, Groufa, Karolka, Luluď, Manci, Melonka, Mercedes, Momáň, Mundra, Patrin, Pinka, Pirožka, Ribizla, Róza, Rúža, Sedra, Šejinka...
- + prezývky
napr: Richard (občianske meno) – Jendo (olašské meno) – Maco (prezývka)

JAZYK + RÓMSKE MENÁ

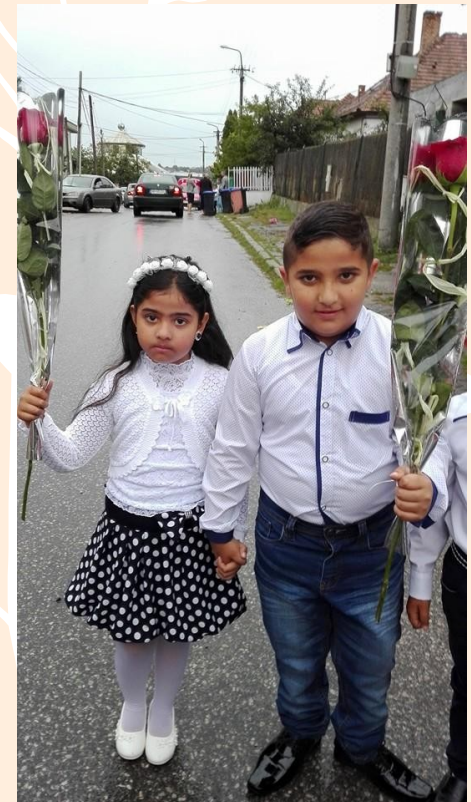

<i>slovenčina</i>	<i>olašský dialekt rómčiny</i>	<i>východoslov. dialekt rómčiny</i>
pekny	šukar	šukár
1, 2, 3	jekh, duj, trin	jekh, duj, trin
ja, ty, my, vy	me, tu, amen, tumen	me, tu, amen, tumen
škaredý	žungalo	džungalo
dieťa	šavouro	čhavoro
dolu	tejle	tele
dobrý deň	lášoj o d'ejš	lácho d'ives
ďakujem	najisaráv	pa'ikerav
áno	ouva	ha

VZDELANIE

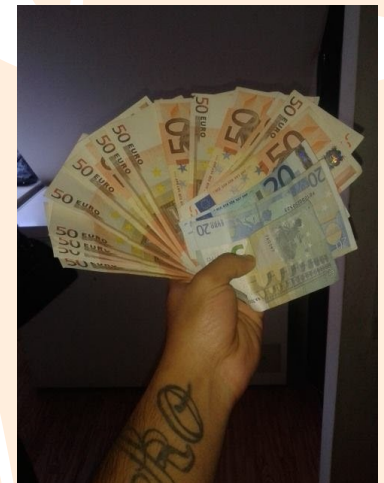
- v živote Rómov je **dôležitá múdrosť** - v ponímaní olašských R. je ale chápaná inak ako v majoritnej spoločnosti a **nespája sa so školským vzdelaním** - olašskí R. sú v rámci komunity považovaní za múdrych, keď žijú podľa vnútorných nepísaných zákonov

„Gadžovskému, to je školnímu vzdělání, nepřipisují olašští Romové velkou hodnotu. To neznamená, že Romové si nepřejí být moudří a že rodičům je jedno, zda jsou jejich děti hloupé, či nikoliv. Moudrost je v romské komunitě tradičně vysoce ceněna, avšak moudrost jinak získávaná a jinak projevovaná, nežli to, co gážové nazývají vzděláním nebo vzdělaností. Moudrost se v romské komunitě předává prostřednictvím vyprávění o zkušenostech starších... Školní, gážovská vzdělanost stojí na hodnotovém řebříčku u olašských Romů hluboko pod touhou získat co nejvíc peněz“ (Lakatošová, 1994, s. 10).

PRÁCA

- v období kočovania sa olašskí R. živili najmä **obchodom** - obchodovanie s koňmi, priekupníctvo, prípadne podomový predaj
- **vykonávanie ťažkej fyzickej práce bolo pre nich znamením neúspešnosti a nedostatku mentálnych schopností** – dodnes je cenené získavanie finančných prostriedkov činnosťami, ktoré vyžadujú viac zapojiť myslenie – rôzne obchodné aktivity
- *„Podľa tej tradície, živiteľ rodiny je chlap. Ale kto by jej dal aj zarobiť? Ani my chlapi nedostaneme robotu...“* (muž, 51 r.)
- *„Nechodíme do práce, aby sme stíhali prať, variť, na deti dať pozor.“* (žena, 51 r)

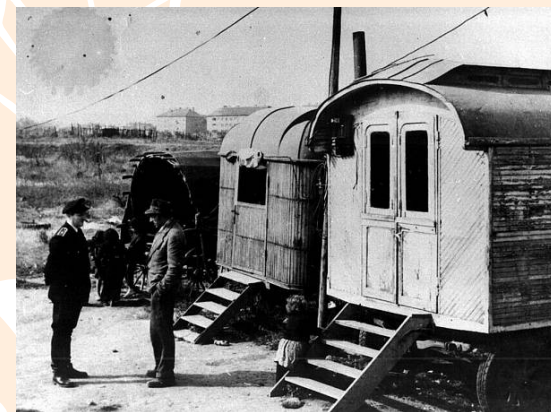

BÝVANIE

- vozy ťahané koňmi – maringotky – staré železničné vagóny – bytovky / rodinné domy
- kočovanie – čiastočné usadenie – úplné usadenie

Maringotka – obytný vůz byl již komfortnějším pohyblivým bydlištěm – až do roku 1959 (Madunice, záp. Slovensko, 1959)

Předávání nových „bytovek“ olšské skupině Lovarů-Makulovců, Kendice u Prešova (1960)

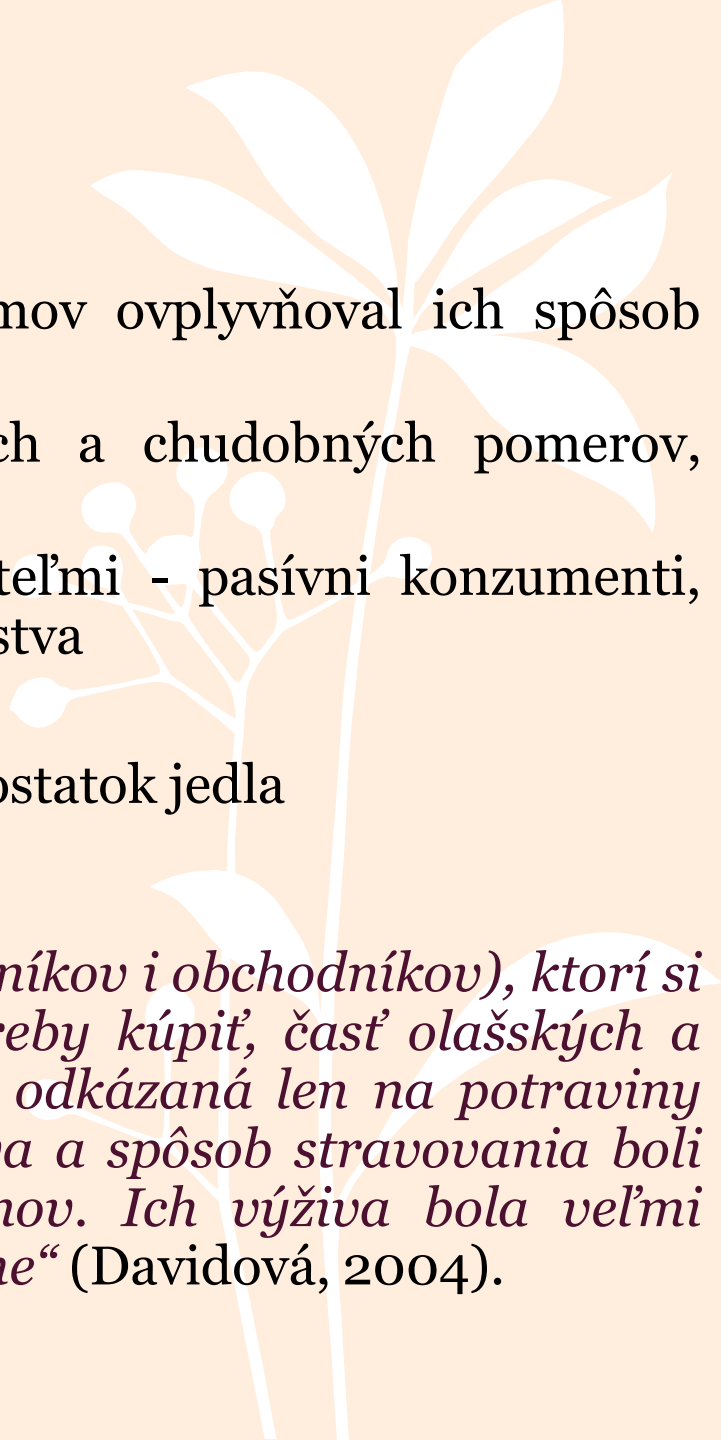

BÝVANIE

STRAVA

- skladbu stravy a stravovacie návyky Rómov ovplyvňoval ich spôsob života
- rómska kuchyňa vychádza zo skromných a chudobných pomerov, jednoduchý kuchynský inventár
- Rómovia neboli chovateľmi, ani pestovateľmi - pasívni konzumenti, odkázaní na produkciu ostatného obyvateľstva
- jedenie sa neriadilo časom
- absencia obradových jedál – dôležitý bol dostatok jedla
- špecifiká stolovania
- *„Okrem bohatších skupín Rómov (remeselníkov i obchodníkov), ktorí si zarábali peniaze a mohli si životné potreby kúpiť, časť olašských a sintských skupín bola na svojich cestách odkázaná len na potraviny darované, či ukradnuté. Preto ich potrava a spôsob stravovania boli vždy odlišné od stravy usadených Rómov. Ich výživa bola veľmi jednostranná a nedostatočná, najmä v zime“ (Davidová, 2004).*

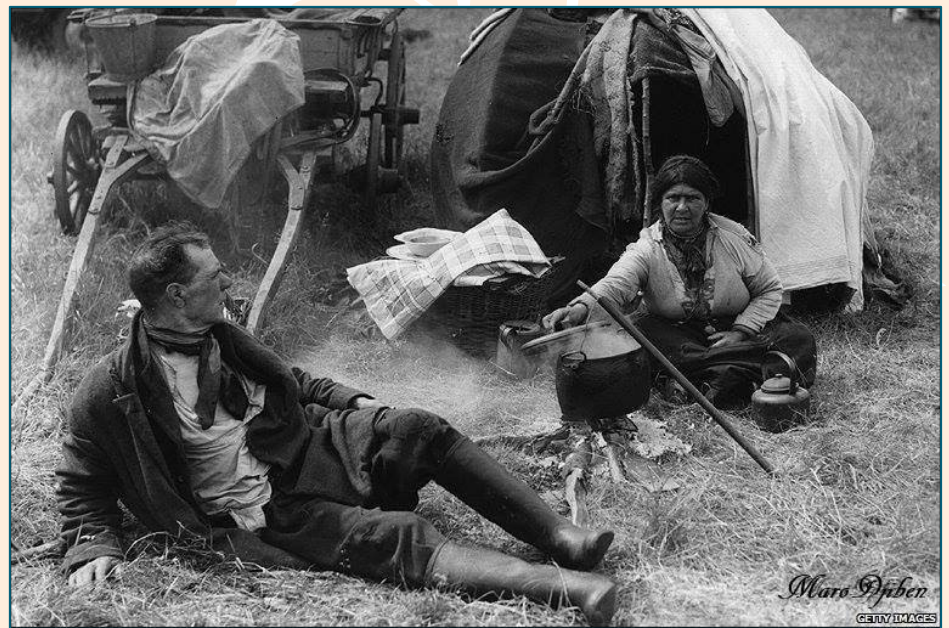
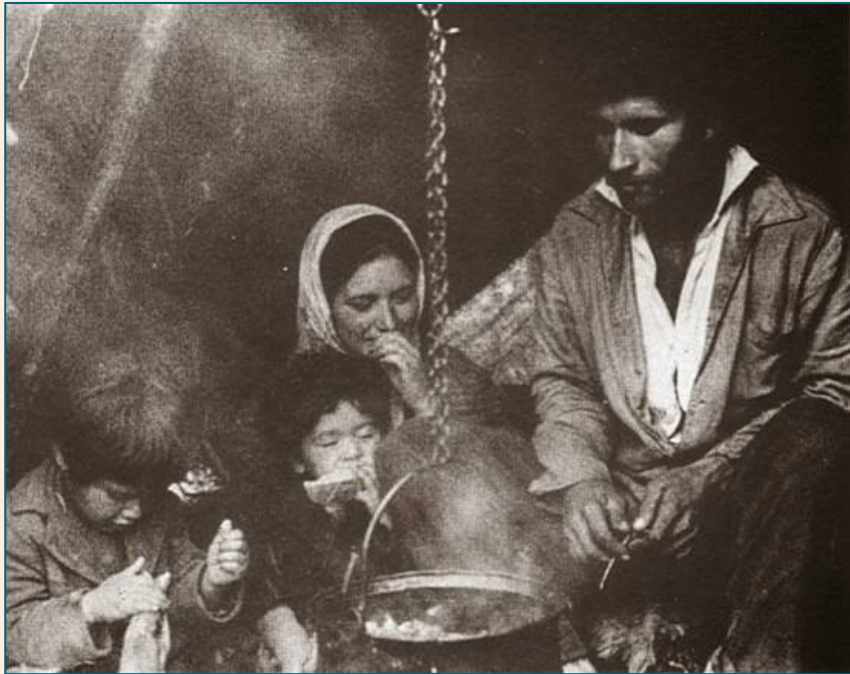

Henri Danciger 1979

Environ de SAINTES - CHARDERS - Le Communal
C. A. Paj, J. Prieux, edit, Salonia

Maro Ojben

Maro Ojben
GERM IMAGES

STRAVA

• stolovanie

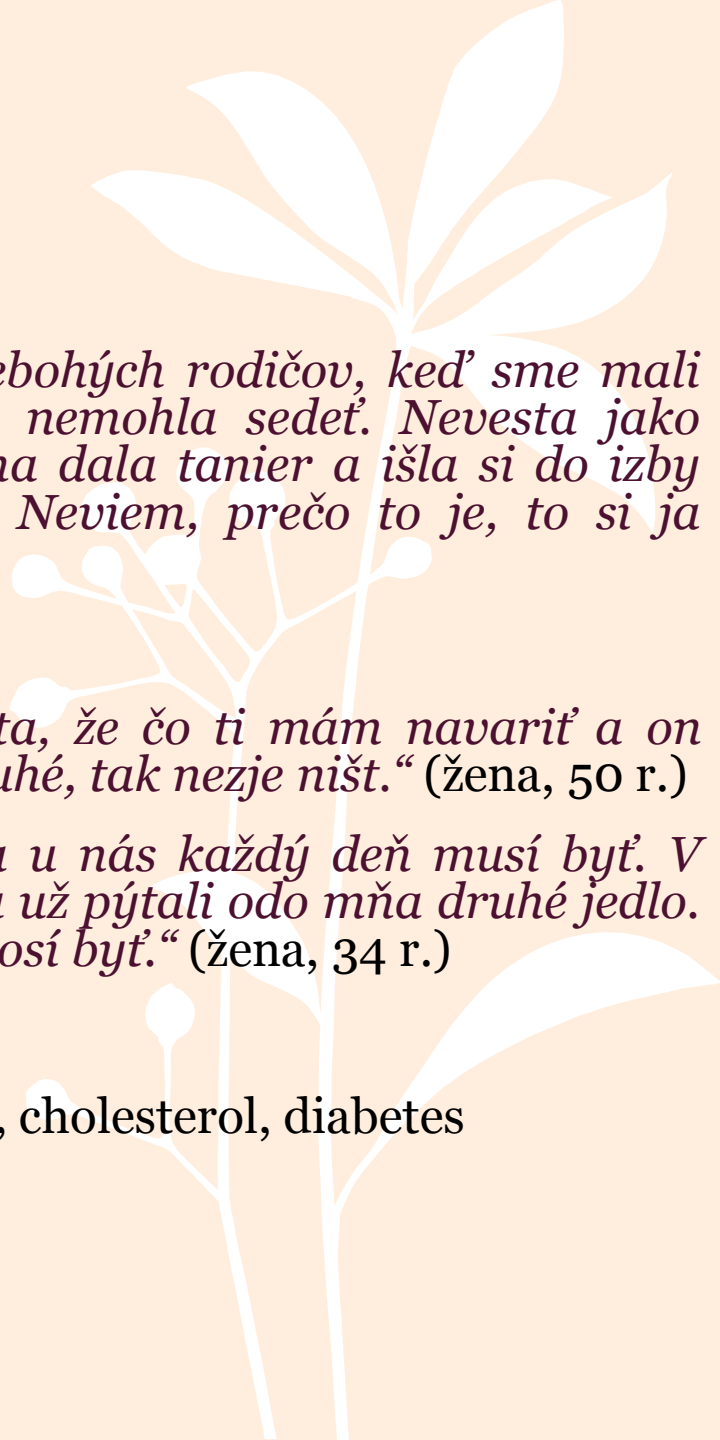
- *„Volakedy, čo sa ja pamätám na mojich nebohých rodičov, keď sme mali obed a sme sedeli za stolom, tak nevesta nemohla sedieť. Nevesta jako nemohla jesť pri svokre. Normálne jej mama dala tanier a išla si do izby alebo nabok to zjesť. Za stolom nemohla. Neviem, prečo to je, to si ja nepamätám, ale to je tradícia.“ (muž, 47 r.)*

• príprava jedla – doména žien

- *„Muž rozhoduje! A žena sa každé ráno pýta, že čo ti mám navariť a on odpovedá, toto, toto, toto a keby sa varilo druhé, tak nezje nič.“ (žena, 50 r.)*
- *„Každý deň pravidelne varím. Teplá strava u nás každý deň musí byť. V sobotu som robila kotlíkový guláš a v nedeľu už pýtali odo mňa druhé jedlo. A pritom zostalo tam. Jako poví chlap, tak mosí byť.“ (žena, 34 r.)*

• zdravie

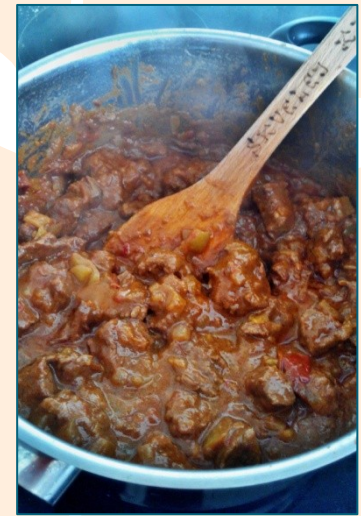
- nezdravá strava – nadváha, vysoký krvný tlak, cholesterol, diabetes
- fajčenie + sladkosti

STRAVA

- **sviatočná a obradová strava**

- v minulosti nič špeciálne – dôležitý bol iba dostatok jedla, aj pitia – dodnes vnímané ako prejav úcty voči rodine, hosťom
- v súčasnosti – perkelt, domáca hydina, drahý alkohol, štrúdle, zákusky...

So kamas te pīves?	Čo dāt na pīte?
Louli mol. Duj deci.	Červenē ūno. 2 deci.
ārne	vajci
Salata	salāt
zuma /-i	polierka
zeleninovā /mašeski /	zeleninovā /hovāda /
pujaski /fusujski /	kuraca /fazulovā /
paradizolmaki zuma	rajčinovā polierka
peko pujo	pecinā kura
gulāši	gulāš
horjā	ryža
krampli	zemiak

puru	cibula
mordi paprika	sladkā paprika
paprikāto	sdiplavā paprika
kaveje	kāva
jogurto	jogurt
thud	mieko
mārno	chlieb
salama	salāna
syr	syr
teja	čaj

KHELI

1kg bosiču

kel

zečialy

sladka paprika

rajčiny

2 zelene papriky

vegeta

sol

2-3 step. bovyony

zapraska (olej, mlika) → do toho paprika, ked je trochu sehl.

- zahiat vodu, dat do nej maso

- kel je urav maso, vyberiem ho → dat tam rajčiny (dovz)

+ 2 zel. papr. + sol, vegeta → 4-3 min zavarit

- 1kg zečialov nakrajajet → nakrajajet kel dat, ked bude ze. skoro uravene → 20 min

→ medzifra spravit zaprasku - 2 del otgy + 5 lyže hl. mliky (kiska) - upriet do zlate - dat nahoh

→ maso vyelladet a pridat 2 lyže zel. papriky

→ zaprasku dat do hrnce a varat

KOLACĚ

kolacĚ = kolāko
kolāce = kolāca

1kg PH mliky

2 kvasnice

3 van. cukru

1 PDP

1 1/2 l mlieka

trochu soli

1 Hera

olej deci

zahusky =
= sitemini

Mlika do mliky + trochu soli

Do malej mliky kvasnice, lyže cukru, nadobit, za zlatanu vlnene mliek → vytrepat vidlickou → zahyt do, aby do kyta

Kvasnice vyhnute nahat do mliky → ostatne mlieka do toho lyže velkej cukru

Mlika s cukrom postrepu davat do mliky → Hera

Mlika s mlika → mlika zahyt → olej

1 zapraska Hera

PERKELT

• 2 cibule, pohar oleja

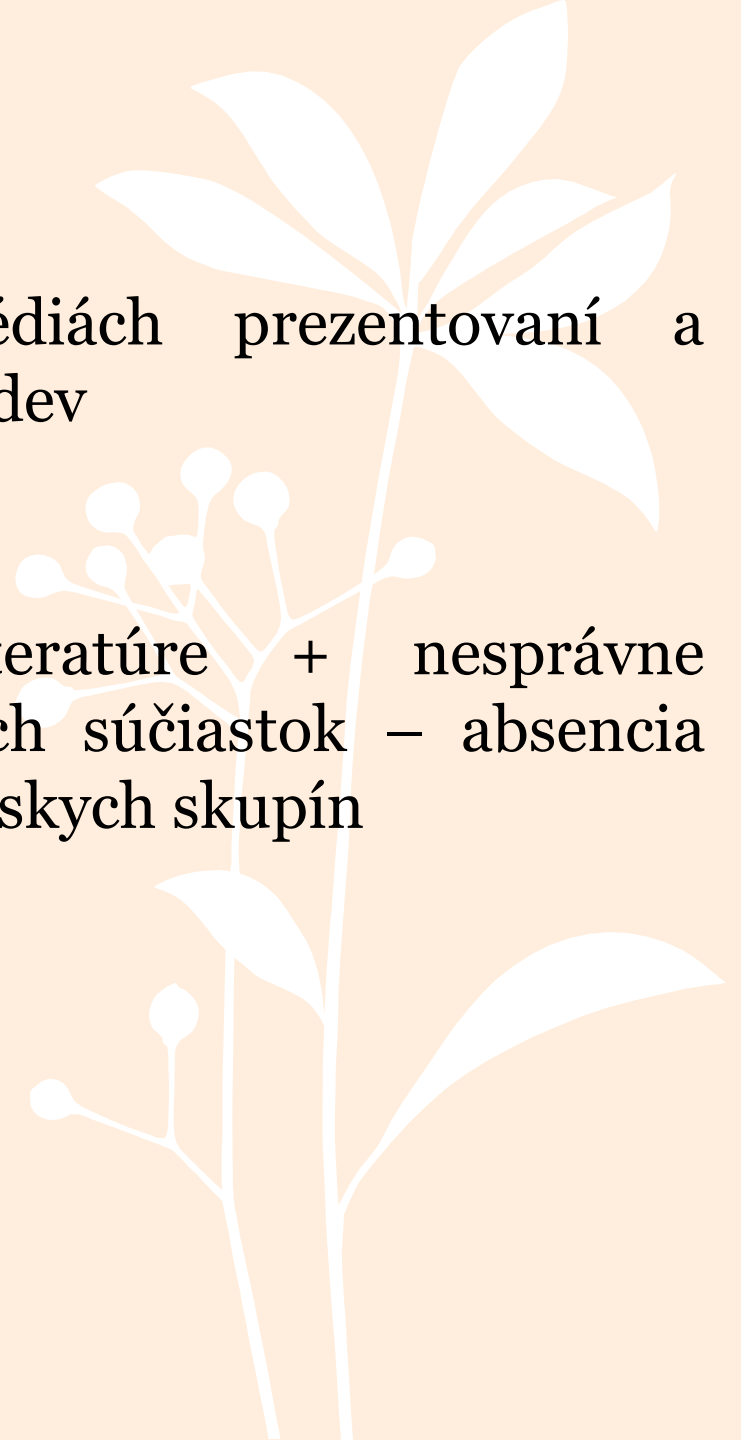
maso, paprika (ked je uravene maso)

hrach, čierne korenie, sol + voda (pohar)

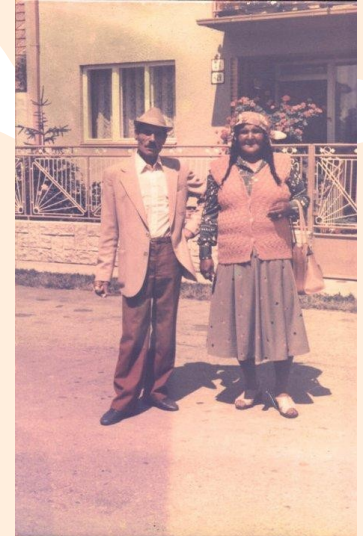
• cibulka, olej, maso, paprika, rajčiny, perkelt, zelena paprika

ODEV A ŠPERKY

- olašskí Rómovia bývajú v médiách prezentovaní a verejnosťou vnímaní skrz šperky a odev
- odráža majetkové pomery nositeľa
- strohé informácie v odb. literatúre + nesprávne pomenovanie jednotlivých odevných súčiastok – absencia rozlišovania odevu jednotlivých rómskych skupín
- „rómsky kroj“

ODEV

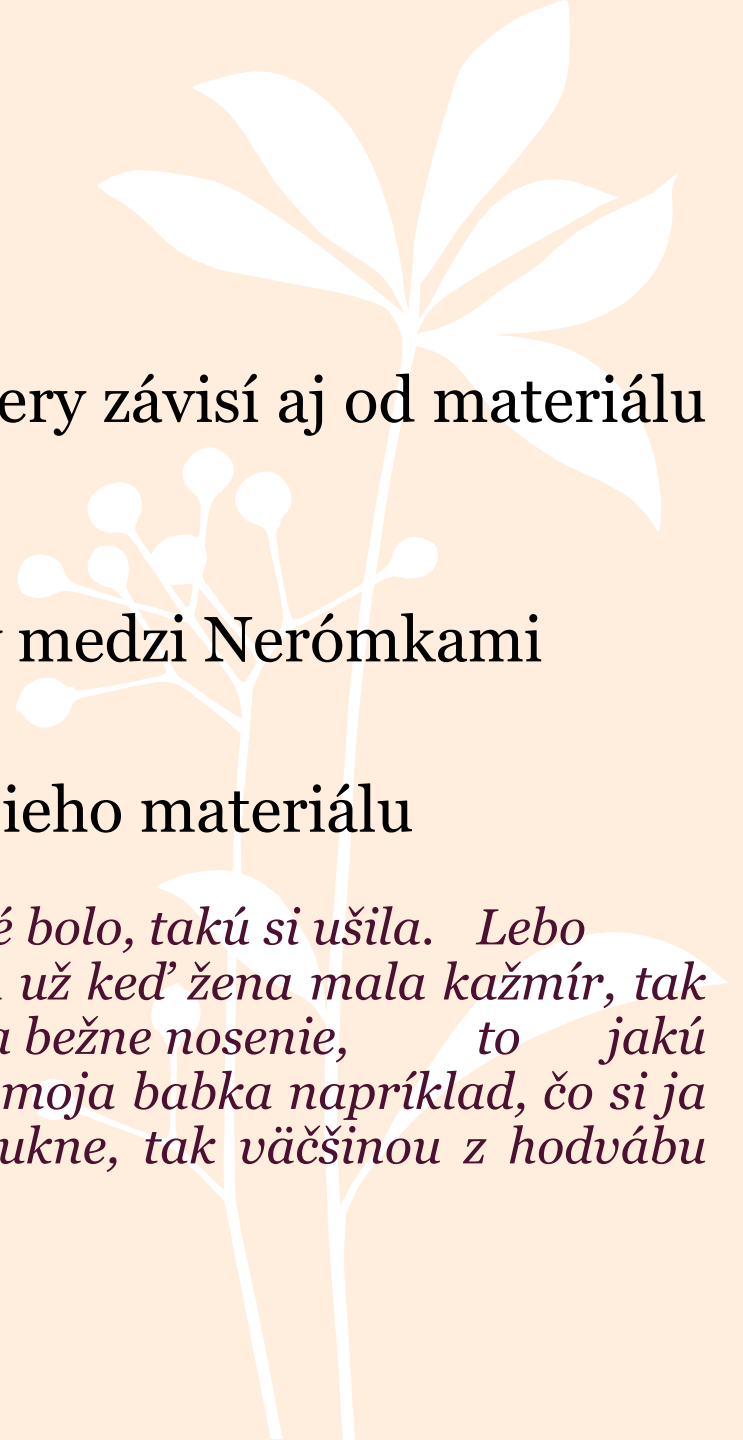

ODEV ŽIEN

• materiál a zadováženie odevu

- celkový vzhľad odevu do určitej miery závisí aj od materiálu použitého na jeho výrobu
- kašmír (jarmoky, konské trhy...)
- vlastnoručné šitie, neskôr krajčírky medzi Nerómkami
- kvetované vzory, sýte farby
- odev na bežné nosenie bol z lacnejšieho materiálu

„Z kvetových sa šilo. Áno, alebo aj z iných. Jaké bolo, takú si ušila. Lebo chudobný svet bol. Nemal každý na kašmír. A už keď žena mala kašmír, tak to si chránila. To len keď išla medzi ľudí. Ale na bežne nosenie, to jakú látku mala, jakú zohnala, z toho si ušila... No moja babka napríklad, čo si ja pamätám, o maminej mame, ona nosila tí sukne, tak väčšinou z hodvábu boli, alebo z kašmíru.“ (žena, 56 r.)

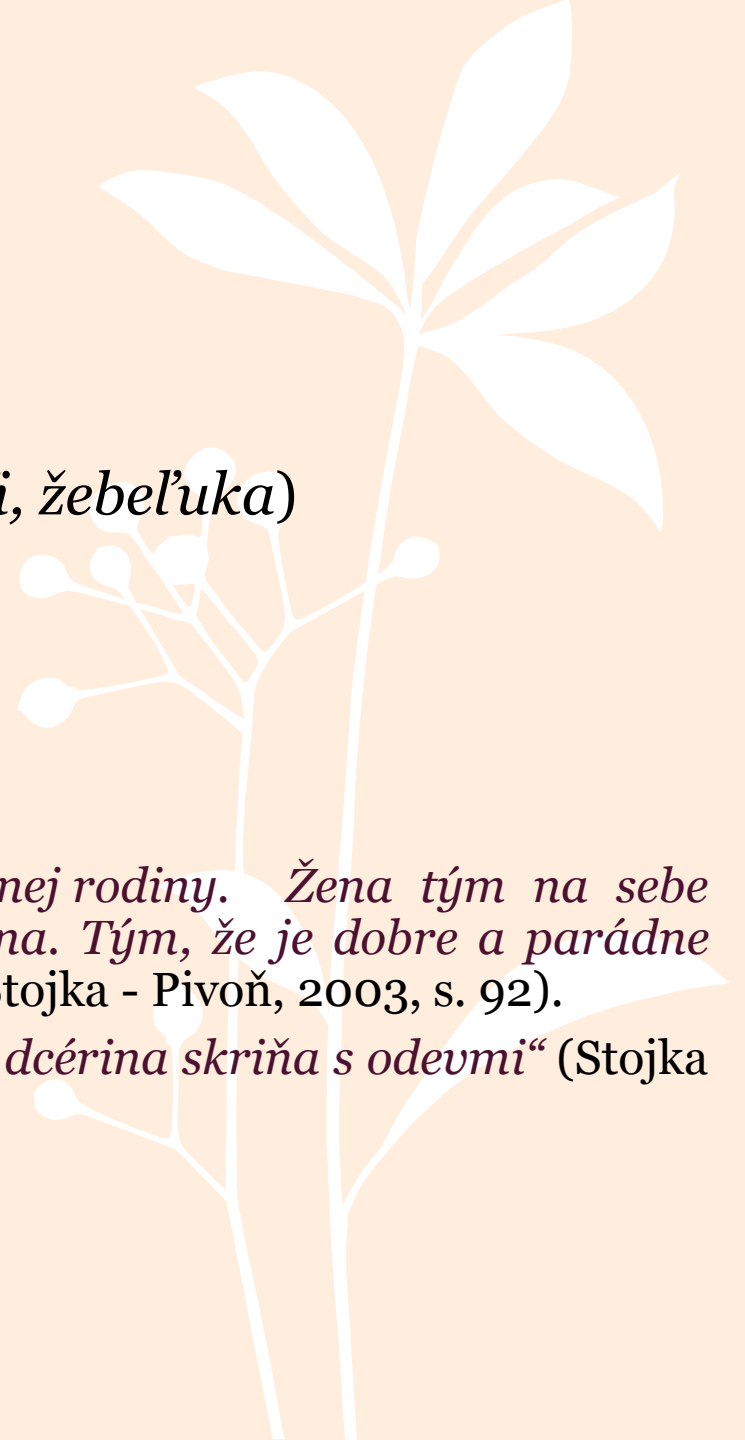
ODEV ŽIEN

- **sukňa** (*cocha*)
- **zástera** (*krejtínca*)
- **spodné vrecko / kapsa** (*teluňi posoťi, žebel'uka*)
- **blúzka** (*kacamajka*)
- **šatka** (*dikhlo*)

• **reprezentatívna funkcia**

„Dobre oblečená žena je symbolom dobre situovanej rodiny. Žena tým na sebe ukazuje, akého má muža a aká je jej celá rodina. Tým, že je dobre a parádne oblečená naznačuje, že je dobre i celej rodine“ (Stojka - Pivoň, 2003, s. 92).

„Aké má Róm bohaté vrecko, taká je i rómkina a dcérina skriňa s odevmi“ (Stojka - Pivoň, 2003, s. 98).

ODEV ŽIEN

- **sukňa (cocha)**

„...do jednej sukni sa dali aj tri metre látky. Lebo to bolo tuto v páse naskladané, teda lepšie povedané nazbierkané a zospodu to bolo volné. Alebo to spravili jak faldy. Sklady. Ale to až potom. Ale sprvoti, čo začínali, to bolo tak nahusto. Potom pás tam bol našitý. Najprv to nazbírali, normálne jak na ihle a potom tam našili pás. A ten pás mal šnórku. Tuto nedávali zips. Nevedeli, čo sú to zipse vtedy. To len, až poľalto to zašili, aby tá sukňa sa mohla dať dole a potom to uvazovali... A tá sukňa bola pekne nazbírkaná, bohatá, široká, až dole. Až na členok nosili.“
(žena, 56 r.)

ODEV ŽIEN

- **zástera** (*krejtínca*)
- **vnútorná kapsa, vrecko** (*teluňi posoťi, žebel'uka*)

ODEV ŽIEN

- **blúzka** (*kacamajka*)

- **obuv** (*papuči*)

„Už keď si dávali tú vysokú papuču, to už vedeli, že je krásavica. Najviac mali naše Cigánky také zlaté topánky. Alebo strieborné, také sandálové, to volakedy predávali v bazári, také sandálky, to si kupovali, na takom nižšom opätku a to už bolo také výnimočné.“ (žena, 53 r.)

ODEV ŽIEN

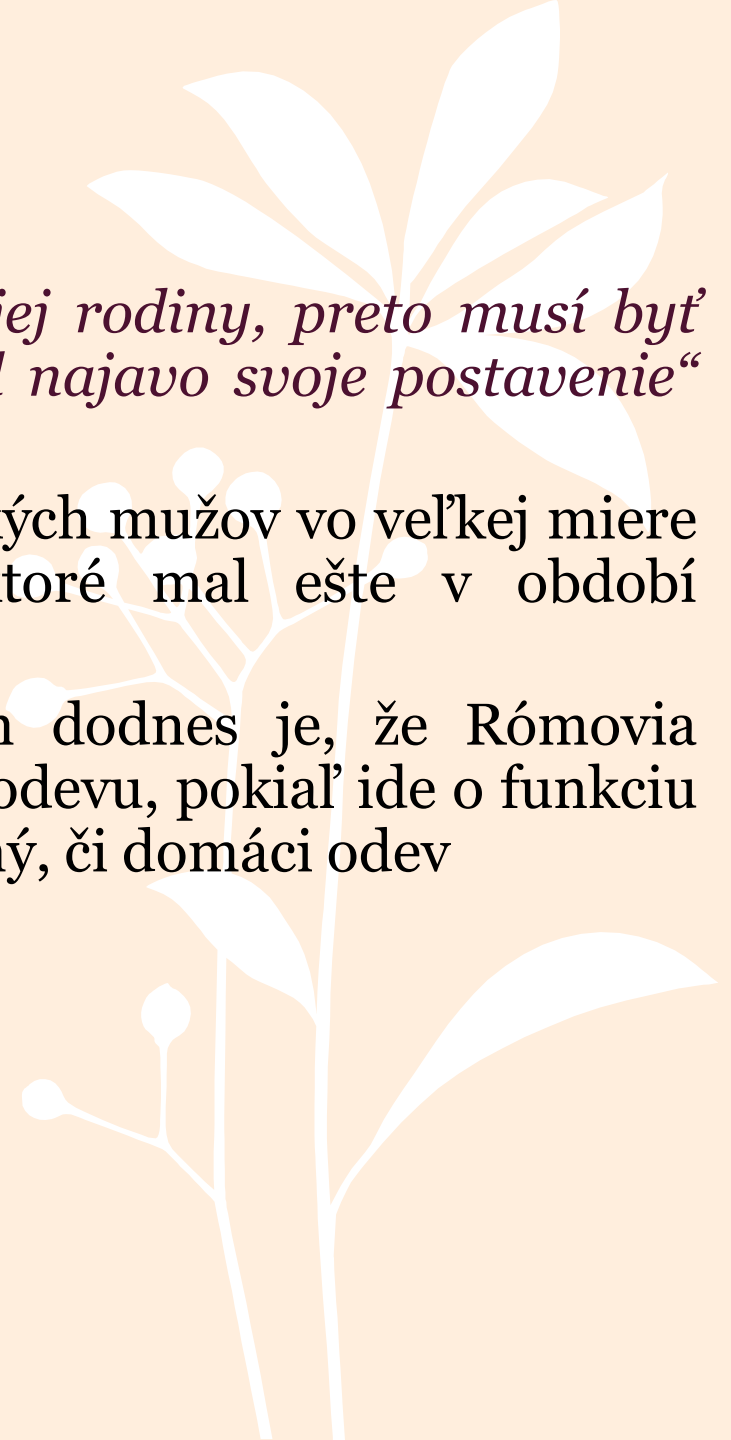
• šatka (dikhlo), úprava vlasov

„Keď sa vydala žena... a keď už išla s mužom do ich rodiny, povedzme po dvoch, troch dňoch, alebo po týždni, sa robil zase mulatčák. To už jej svokrovcí robili, sami. Už pozvali pár ľudí a pilo sa. A preto sa to robilo, aby dali tej neveste ručník. A tancovala nevesta so ženíchom, už teda s tým manželom a keď tancovala, išla jej svokra, alebo jej muž... a kupovala svokra novú šatku, kažmírovú a zavázali jej to. Po stojačky, jak tancovala. A to sa vinšovalo a gratulovalo, že je už žena. Lebo už nebola poctivá a už musela mať ručník.“ (žena, 56 r.)

ODEV MUŽOV

- „*Róm je hlavným predstaviteľom svojej rodiny, preto musí byť oblečený tak, aby svojim výzorom dal najavo svoje postavenie*“ (Stojka - Pivoň, 2003, s. 100).
- to platí i v súčasnosti, i keď odev olašských mužov vo veľkej miere stratil svoje charakteristické rysy, ktoré mal ešte v období kočovania
- typické bolo a v mnohých prípadoch dodnes je, že Rómovia nepoznali a nepoužívali rozličné druhy odevu, pokiaľ ide o funkciu tohoto odevu - často absentoval pracovný, či domáci odev
 - **Košel'a** (*gad*)
 - **Nohavice** (*maškaricko*)
 - **Vesta** (*bud'oga*)
 - **Klobúk** (kolopo)
 - **Palica** (bachuľa)
 - **vysoké čižmy**

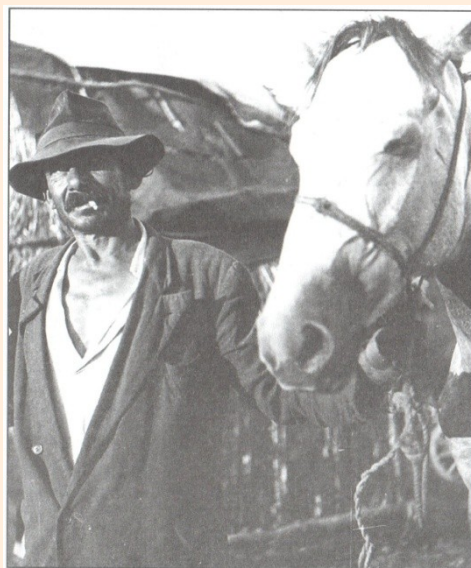

ODEV MUŽOV

- **klobúk** (*kolopo*)

„...starí Cigáni vychádzali podľa toho, že ktorý Cigán, chlap, si dá klobúk do hlavy, tak musí reprezentovať volačo. Musí mať pod tým klobúkom volačo. To je symbol, že je chlap, že je Cigáň. Dobrý Cigáň...“
(muž, 54 r.)

- **palica**
(*bachuľa*)

SVIATOČNÝ ODEV

SVIATOČNÝ ODEV

ODEV - SÚČASNOSŤ

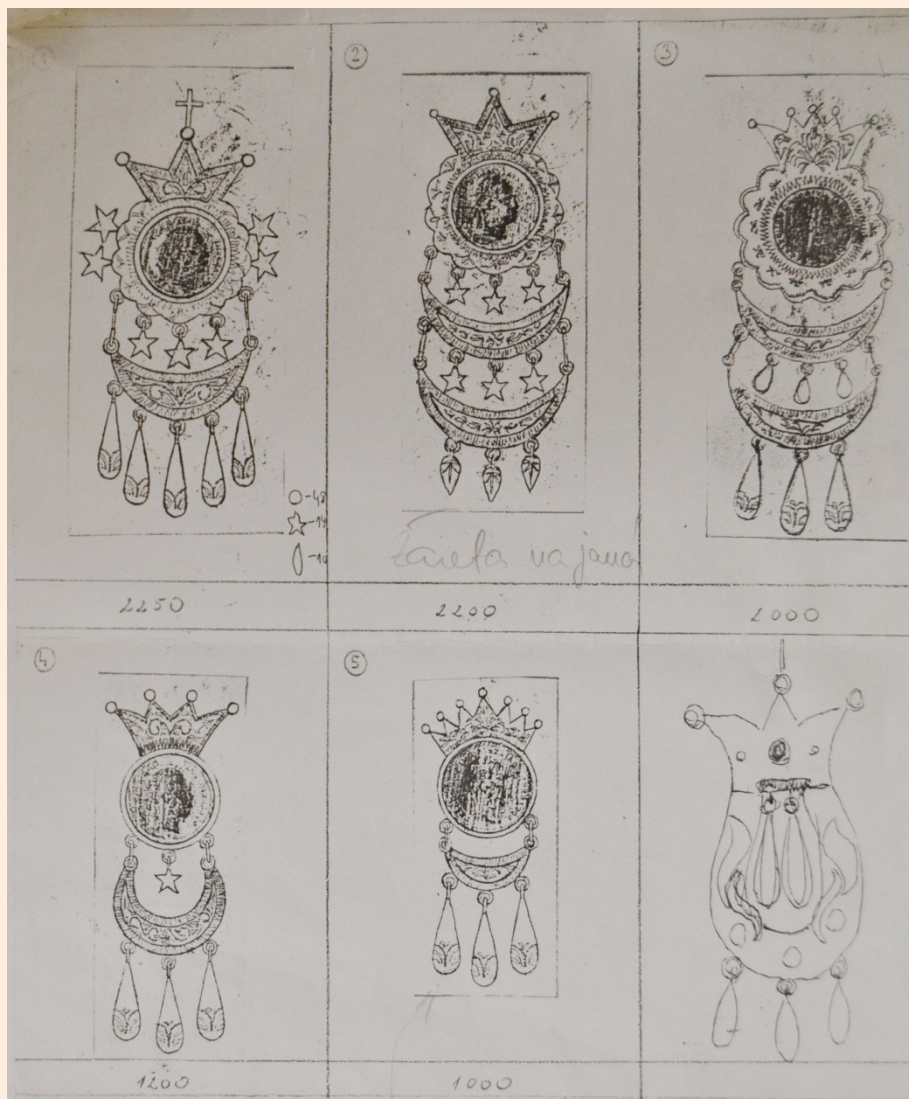

ŠPERKY

- od „dukátov“ k „Mercedesu“, „Versace“, „LV“ ...

ŠPERKY

- kópia nákresov so šiestimi typmi náušnic bežne vyrábanými v 80tych – 90tych rokoch zlatníkom pôsobiacim v tej dobe v NR

ŠPERKY – náušnice (zlága)

ŠPERKY – prstene (*angrusti*)

ŠPERKY

ŠPERKY – príležitosti na darovanie a ich nosenie

HUDBA, SPEV, TANEC

- **piesne** – pomalé (halgatové) / rýchle, tanečné
- **hudba** – tradične bez doprovodu hudobných nástrojov (tlieskanie, lúskanie, búchanie...)
- **tanec**

HUDBA, SPEV, TANEC

*Romale
Basavel*

**JARKO-PETO-MACO
FARI BAND**

30.4.2016

MARILYN
Lounge Bar & Club

BASAVEL

**MACO MAMUKO
LACI BOYS**

Smirnoff BOTTLE 50€
Hennessy BOTTLE 69€

13.8.2016

VSTUP ELEGANTNE / 00 18 • REZERVACIA STOLU 0808130734

Maco Mamuko „Ande Pešta me phirav...”

1. Ande pešta me phirav,
le but louve me rodav,
kana šefti me kerav
le šejanca žav khelav.

2. Taj jek fogáši me kerav
pánž, šov šela me rodav,
pánž, šov šela, naj but louve,
le šejanca me pijav.

3. Mercedesi me trádav,
d'íla mange me mukav,
manca bešen le šeja
lenca kamav te khelav.

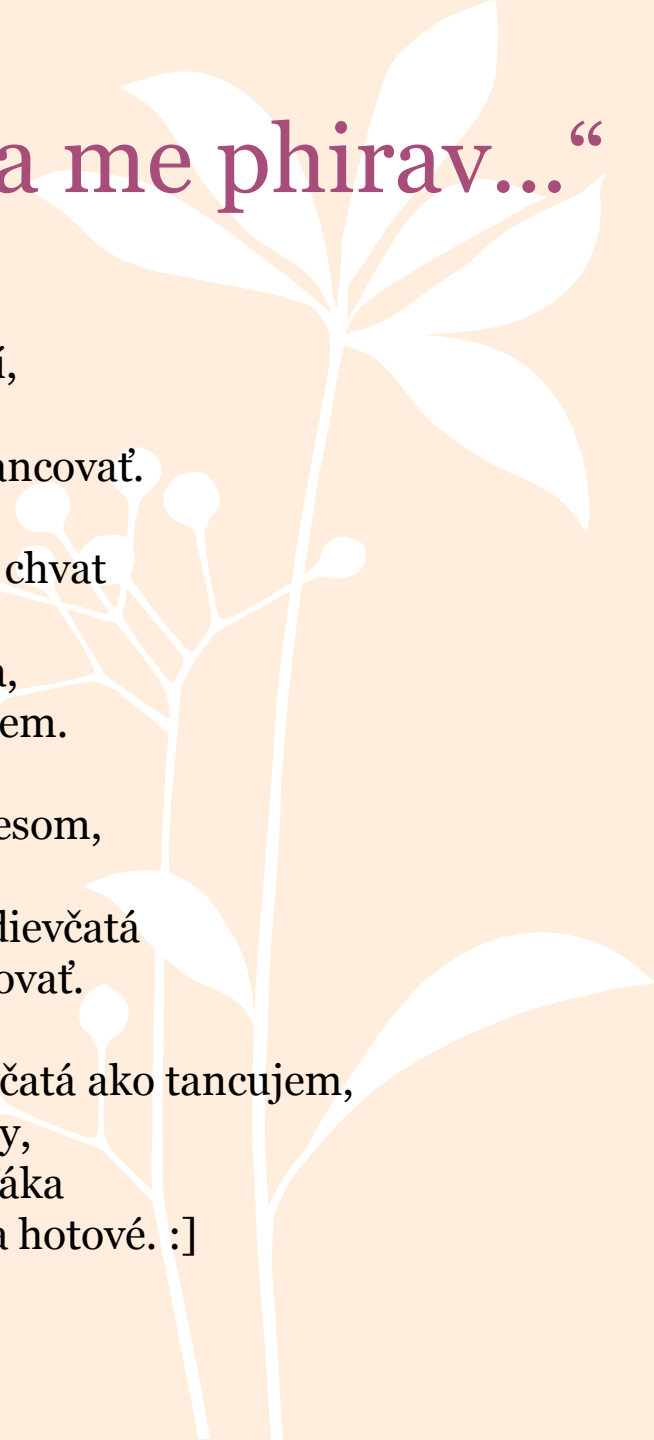
Ref. [: Dikh čak šeje sar khelav,
le figuri sikavav,
taj pujáricko rat si ande mande
le šeja meren angla mande. :]

1. Do pešti jazdím,
zarábam veľa peňazí,
keď kšeftujem
idem s dievčatami tancovať.

2. Urobím len jeden chvat
a zarobím 500, 600,
500, 600, nie je veľa,
s dievčatami si vypijem.

3. Cestujem mercedesom,
púšťam si hudbu,
sedia tam so mnou dievčatá
a s nimi chcem tancovať.

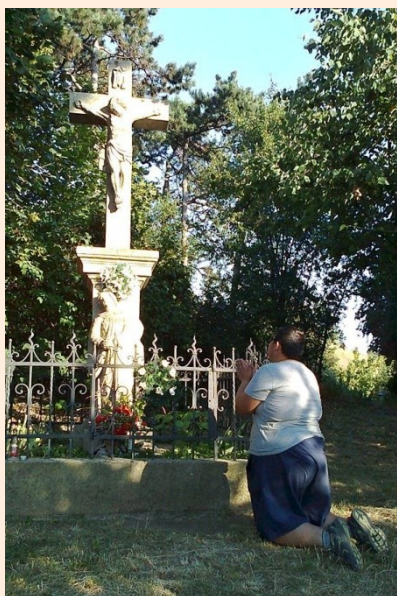
Ref. [: Pozerajú dievčatá ako tancujem,
pozerajú na tie figúry,
mám v sebe krv rošťáka
a dievčatá sú zo mňa hotové. :]

RELIGIOZITA

- zväčša **preberanie vierovyznania podľa majority**
- na Slovensku **rím.-katolíci**

„Každý, i malé dieťa vám odpovie, že existuje Boh... Obrady ich však nezaujímajú, pre nich je dôležitý vnútorný vzťah k Bohu... Veria v posmrtný život, v to, že zomretí žijú podobným spôsobom ako živí, ale sú neviditeľní...“ (Lakatošová, 1994, s. 9)

ÚCTA, RÓMSTVO, SOCIÁLNA KONTROLA

- **ÚCTA** = jedna zo zásad, hodnôt, ktorá je potrebná na udržanie rómstva
- **RÓMSTVO** = spôsob života, zásady, ktoré olašskí Rómovia prebrali od svojich predkov a naďalej ich dodržujú, podľa nich žijú, aby ich mohli predať ďalšej generácii – niečo, čo robí Róma Rómom

na to je potrebná **silná sociálna kontrola**:

- **RÓMSKE SÚDY**
(*románi krísi*)
- **VAJDA** (*Angluno Rom*)

RODINA

- **rodina = najdôležitejšia a najväčšia hodnota v živote oľš.R.**
- **záujmy jednotlivca sú podriadené inštitúcii rodiny**
- každý člen domácnosti si je vedomý svojich spoločenských práv a povinností, od malička je mu zo strany starších vštepované, kde je jeho miesto a aký je jeho momentálny status.

„V rodinné pospolitosti měl každý své místo, každý znal přesně svůj status a svou roli a věděl, co smí a co nesmí. A ostatní mu to dennodenně připomínali způsoby zakotvenými ve formách verbální i mimoverbální kultury.“
(Hübschamnová, 1996, s. 23)

NARODENIE DIEŤAŤA - KRST

- o tehotnej žene – kamňi, sa medzi olašskými Rómami v skúmanej komunite hovorí ako o „kvitnúcom kvete“ ako o niekom, kto „okrášľuje dom“.
- tehotenstvo je u rómskej ženy vítaný stav, dokonca očakávaný a krátko po vydaji aj požadovaný**

•význam kmotrovstva

„Kmotrovci to je vážna vec! Lebo, kto sa stane kmotor a kmotra, musá sa navzájom rešpektovať, nesmia sa navzájom ohovárať, ubližovať by si nemali, aby sa ctili jeden druhého, že sú kmotrovci.“ (muž, 52 r.)

•krst čo najskôr po pôrode

•“kútnica”

„Tá žena, čo dójde domov z pôrodnici s malým bábätkom, tá izbe... A keď potrebuje vyjsť, dajú mi znamenie a ja idem radšej rešpektované.“

VÝBER PARTNERA - ZÁSNUBY

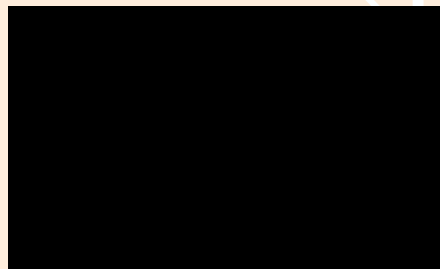
• **výber nevesty pre syna je dôležitým krokom v živote Rómov** - cieľom rodičov je dievča vychovať tak, aby spĺňalo očakávané a kladené požiadavky komunity - vtedy je dievča cenené a odrazí sa to aj na sume, ktorá je za ňu ako za nevestu zaplatená

„Keď má 17, 18, že ani pes nezašteká po ňu, tak sú radi, že ju vypýtajú. Výkričná cena môže byť dve, tri tisíc a nakoniec zostáva symbolických 500, 600, 700. Keď je všetko v poriadku, tak dajú aj dve, tri, päť, aj desať tisíc.“ (muž, 50 r.)

„Keď som sa odhodlala, že ožením svojho syna, tak sme s mužom vyberali dievčatá. V prvom rade, nechcem škaredo povedať, ale aby bola poctivá, aby bola z dobrého rodu, aby bola vekovo prirovnane k nemu – on mal vyše šestnásť. Skoro som ho oženila, ale stáva sa aj to. No, aby bola pekná, múdra, aby poslúchala a najlepšie z blízkej rodiny, aby sme ju poznali. Nechcela som cudzie dievča. Lebo stalo by sa niečo, že by sa jej nelúbilo a ušla by. No ale zaplače si alebo ide nabok a dobre je, za chvíľu je dobre. A ktoré dievča líbi muža, tak šetko je dobre! Ktoré dievča líbi a ktorej záleží.“ (žena, 54 r.)

SVADBA

- po výbere partnera môžu nastať dva modely postupných krokov vedúcich k uzatvoreniu manželstva
 - v 1. sú prítomné obyčaje ako **zásnuby** a **pytačky** - pytačky sú vlastne začiatkom svadby mladého páru, tzv. *báro bijav* (= veľká svadba), ktorej vrcholom je „**spečatenie**“ manželstva
 - v 2., ktorý je častejší, absentujú zásnuby - prítomný je „**únos**“ **dievčaťa** a následné stretnutie rodičov dievčaťa a chlapca za účelom dohodnutia **ceny za nevestu** - následne sa vystrojí hostina bez obradných úkonov, keďže sa predpokladá, že počas „únosu“, s kt. je spojené prenocovanie mimo domova, došlo k strate panenstva dievčaťa, vtedy svadobné obrady pre samotných Rómov nemajú už význam.

POHREB

- po smrti blízkeho sa 2 dni vykonáva **vartovanie** a na 3. deň sa pochováva
- smútok sa drží 1 rok - v súčasnosti individuálne aj menej

ĎAKUJEM za pozornosť! NAJISARÁV 😊

... a ak by ste sa chceli dozvedieť viac:

knižka „Život olašských žien“

Fb „Olašský Rómovia mojimi očami“

